

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 751 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeveva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farhod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqxonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Sagimbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinoz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	

Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	
Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarining marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	

AHOLI SONINING O'SISHI VA IQTISODIY INFRATUZILMAGA YUKLANISH: HUDUDIY TAHLIL

To'rayev Nurbek Baykulovich

Toshkent shahar Iqtisodiyot va moliya bosh boshqarmasi
sanoatni rivojlantirish yig'ma bo'limi bosh mutaxassisi
ORCID: 0009-0005-3247-8185

Annotatsiya: Maqolada aholi sonining o'sishi iqtisodiy infratuzilmaga ko'rsatayotgan bosim hududlar kesimida tahlil qilinadi hamda yechim takliflari ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: aholi soni, infratuzilma, hududiy tahlil, yuklanish, iqtisodiy rivojlanish, urbanizatsiya, xizma ko'rsatish sohasi, transport tizimi.

Abstract: The article analyzes the impact of population growth on economic infrastructure across regions and develops proposals to address the emerging challenges.

Key words: population growth, infrastructure, regional analysis, pressure, economic development, urbanization, service sector, transport system.

Аннотация: В статье анализируется влияние роста численности населения на экономическую инфраструктуру по регионам и разрабатываются предложения по устранению возникающих проблем.

Ключевые слова: рост населения, инфраструктура, региональный анализ, нагрузка, экономическое развитие, урбанизация, сфера услуг, транспортная система.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekistonda aholining tabiiy va migratsion o'sish sur'atlarining ortib borishi iqtisodiy infratuzilma sohalarida sezilarli bosimni yuzaga keltirmoqda. Aholi sonining keskin oshishi nafaqat ijtimoiy xizmatlarga, balki transport, energetika, uy-joy, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi muhim infratuzilmaviy tarmoqlarning quvvatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yirik shaharlarda va aholi zich yashaydigan hududlarda bu holat yanada yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Shu bois, demografik o'zgarishlar bilan bog'liq infratuzilmadagi yuklanishni ilmiy asosda o'rganish va unga javob qaytarish zamonaviy siyosiy-iqtisodiy rejalashtirishda ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha bo'lgan Taraqqiyot strategiyasida hududiy farqlarni kamaytirish, aholi turmush darajasini oshirish va iqtisodiy infratuzilmani modernizatsiya qilish asosiy vazifalardan biri sifatida qayd etilgan. Ammo amaliyotda aholi soni tez sur'atlarda ortib borayotgan hududlarda mavjud infratuzilma resurslari bu o'sishga mutanosib tarzda rivojlanmayapti. Bu esa transport tizimining haddan ziyod yuklanishi, uy-joy muammolari, ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalarining sig'imi cheklangani, kommunal xizmatlar sifati pasayishi kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Shuningdek, aholi sonining o'sishi bilan bog'liq urbanizatsiya jarayoni kichik shaharchalar va qishloq joylarida ham infratuzilma tizimlarining qayta ko'rib chiqilishini talab etmoqda. Ayni damda aksar hududiy infratuzilma tizimlari avvalgi demografik ko'rsatkichlar asosida shakllangan bo'lib, yangi sharoitlarda ularning zamonaviy ehtiyojlarni to'liq qamrab ololmasligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, xizmat ko'rsatish sohasi ham yangi mehnat resurslarini va iste'molchilarning o'sib borayotgan ehtiyojlarini to'liq qamrab olishga qiynalayapti.

Mazkur maqolada aholi sonining o'sishi iqtisodiy infratuzilmaga qanday ta'sir ko'rsatayotgani hududiy kesimda tahlil qilinadi. Tahlil davomida transport, energetika, ijtimoiy xizmatlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, xizmat ko'rsatish sohasi kabi yo'nalishlarda yuklanish darajasi aniqlanadi. Bundan tashqari, ayrim hududlarda aholining ortishi iqtisodiy faollikni oshirish va xizmatlar tarmog'ini kengaytirish imkoniyatini ham yaratmoqda. Shu jihatdan qaraganda, demografik o'sish ikki yoqlama – ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Maqolaning maqsadi — aholi soni o'sishining iqtisodiy infratuzilmaga ta'sirini chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni hal etishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari asosida hududlar kesimida infratuzilmani rejalashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi, bu esa kelgusida samarali va barqaror hududiy rivojlanish siyosatini shakllantirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilma o'rtasidagi bog'liqlik masalasi iqtisodiy-geografik, demografik hamda hududiy rejalashtirish doirasida ko'plab tadqiqotchilar tomonidan tahlil etilgan. Jumladan, X. Abdurahmonov aholi o'sishi va infratuzilmaga tushayotgan bosimni iqtisodiy rivojlanishning hududiy nomutanosibligi bilan bog'laydi. U iqtisodiy faol hududlarga demografik oqim kuchayishini va buning natijasida infratuzilmaviy tizimlarning ortiqcha yuklanishini asoslab bergan [1].

T. Karimov va M. Haydarovlar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotda O'zbekistonda hududiy rejalashtirish va urbanizatsiya jarayonlarining infratuzilma siyosatiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Ularning fikricha, yirik shaharlarda xizmat ko'rsatish tizimlarining imkoniyatlari mavjud aholiga yetarli darajada xizmat ko'rsatmayotgani, aholining hayot sifati va iqtisodiy faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [2]. Mazkur tadqiqotda, ayniqsa, jamoat transporti, energetika va kommunal xizmatlar sohasida yuklanish darajasi batafsil yoritilgan.

Xalqaro adabiyotlarda esa aholining o'sishi iqtisodiy infratuzilma va urbanizatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik doirasida tahlil qilinadi. Masalan, D. Cohen va L. Debarsy tomonidan olib borilgan tadqiqotda infratuzilmaga tushayotgan bosim iqtisodiy o'sishga to'sqinlik qiluvchi asosiy omil sifatida ko'rsatib o'tiladi. Ular infratuzilma yetishmovchiligi mavjud bo'lgan hududlarda iqtisodiy tengsizlikning chuqurlashishini asoslaydi [3].

A. Rahmonov o'z tadqiqotida infratuzilmaviy yuklanishning ta'lim va sog'liqni saqlash tizimiga ta'sirini o'rganadi. U hududiy farqlarni bartaraf etishda "targeted investment" (yo'naltirilgan sarmoya) yondashuvini qo'llash zarurligini ta'kidlaydi. Ayniqsa, viloyat markazlaridan uzoq joylashgan tumanlarda infratuzilma investitsiyalari yetarli bo'lmagani, aholining migratsion oqimini kuchaytirishini ko'rsatadi [4].

Raqamli infratuzilmaga oid tahlillarda esa Yevropa taraqqiyot banki va Jahon bankining ma'lumotlari asosida iqtisodiy infratuzilma investitsiyalarining aholi zichligiga bog'liqligi isbotlangan. Ular hududiy infratuzilmani modernizatsiya qilish uchun aholining geografik taqsimoti, intensivligi va resurslarga kirish darajasi asosida prioritetlashtirish zarurligini ilgari surgan [5]. Jahon bankining O'zbekiston bo'yicha 2021-yilgi "Urban Development Diagnostic" hisobotida Toshkent shahri va unga yaqin hududlarda transport va uy-joy infratuzilmasining haddan tashqari yuklanishi, bu esa shahar rejalashtirish siyosatining qayta ko'rib chiqilishini talab qilishi ta'kidlangan [6]. Yana bir e'tiborga molik tadqiqotlardan biri — Mahmudov A. tomonidan 2023-yilda o'tkazilgan tahlil bo'lib, u elektr energiyasi va gaz ta'minoti infratuzilmasining aholi o'sish sur'atlariga javob bera olmayotganligini ko'rsatgan. Unga ko'ra, muqobil energiya infratuzilmasini rivojlantirish — aholi zichligi yuqori bo'lgan hududlarda samarali yechim bo'lishi mumkin [7]. Shuningdek, Mustaqil izlanishlar markazi tomonidan tayyorlangan "Hududiy rivojlanish va infratuzilma barqarorligi" bo'yicha strategik tahlil materiallarida aholining yilma-yil o'sib borayotgani sababli viloyatlar kesimida xizmat ko'rsatish sohasining kengaytirilmaganligi, ijtimoiy tengsizlik xavfini kuchaytirayotgani qayd etilgan [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda aholi sonining o'sishi va uning iqtisodiy infratuzilmaga ta'siri hududlar kesimida tahlil qilindi. Asosiy ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki hamda BMTning UN-Habitat tashkiloti ma'lumotlaridan olindi. Tahlil metodlari sifatida hududiy solishtirma tahlil, demografik o'sish ko'rsatkichlarini iqtisodiy infratuzilma sig'imi bilan solishtirish, indikatorlar asosida yuklanish darajasini aniqlash hamda grafik vizualizatsiya usullari qo'llanildi. Bundan tashqari, urbanizatsiya va xizmat ko'rsatish sektoridagi o'zgarishlar dinamikasiga regressiv kuzatuv asosida baho berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston hududlarida aholining o'sish sur'atlari va iqtisodiy infratuzilmaviy tizimlarga tushayotgan yuklanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tahlil qilish bugungi kunda barqaror hududiy rivojlanishni ta'minlashda muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mamlakatda demografik o'sish turli hududlarda turlicha

kechmoqda, bu esa iqtisodiy infratuzilmaga turlicha darajada bosim tushishiga sabab bo'lmoqda. Shu sababli, hududlar kesimida mavjud infratuzilmaviy salohiyat va aholi zichligining o'zaro nisbatini aniqlash, kelgusida samarali rejalashtirish hamda investitsiya siyosatini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Zamonaviy ehtiyojlarga mos ravishda yo'naltirilgan infratuzilma siyosatini ishlab chiqish uchun, eng avvalo, mavjud yuklanish darajasini baholash talab etiladi. Quyida taqdim etilgan jadvalda O'zbekistonning yirik hududlari bo'yicha aholi sonining yillik o'sish sur'atlari, infratuzilma yuklanish indeksi, transport tizimidan foydalanish foizi hamda uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasi kabi muhim ko'rsatkichlar o'z aksini topgan. Ushbu tahliliy ma'lumotlar hududlar o'rtasidagi farqlarni aniqlashga, eng dolzarb muammoli nuqtalarni belgilashga va infratuzilmaviy resurslarni qayta taqsimlashga asos bo'lib xizmat qiladi.

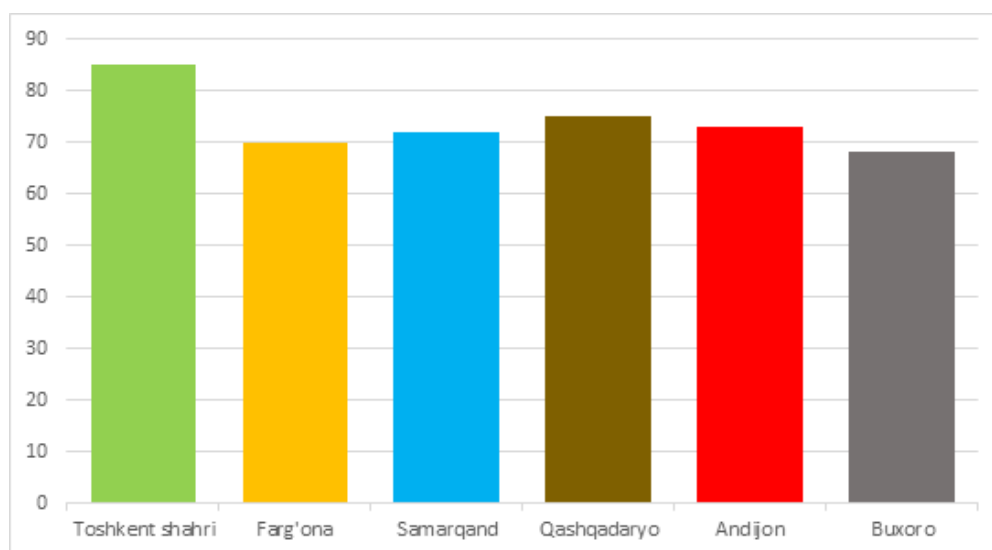
1-jadval. O'zbekiston hududlari bo'yicha aholining o'sish sur'ati va infratuzilmaga tushayotgan yuklanish tahlili

Hudud	Aholi o'sish sur'ati (%)	Infratuzilma yuklanish indeksi	Transport quvvatidan foydalanish (%)	Uy-joy ta'minoti (%)
Toshkent shahri	3.1	85	90	60
Farg'ona	2.6	70	75	72
Samarqand	2.4	72	78	68
Qashqadaryo	2.8	76	80	65
Andijon	2.7	74	76	70
Buxoro	2.2	68	70	75

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Toshkent shahri aholisi eng tez sur'atda o'smoqda (3,1%) va shu bilan birga infratuzilma yuklanish indeksi ham eng yuqori — 85 birlikni tashkil etmoqda. Ushbu ko'rsatkich Toshkent shahrida mavjud infratuzilmaviy resurslar aholining real ehtiyojlariga mutanosib emasligini anglatadi. Xususan, transport tizimining 90 foiz quvvati ishlatilayotgani — jamoat transportida haddan ziyod zichlik, tirbandliklar va yo'l infratuzilmasiga yuqori bosim mavjudligini ko'rsatmoqda. Uy-joy ta'minoti esa atigi 60 foizni tashkil etib, bu shahar aholisi uchun zamonaviy uy-joy fondining yetishmasligiga ishora qiladi.

Farg'ona va Andijon viloyatlari aholisi ham nisbatan tez sur'atlarda o'smoqda (2,6–2,7%). Ushbu hududlarda infratuzilma yuklanish indeksi 70–74 atrofida bo'lib, transport tizimidan foydalanish darajasi yuqori — 75–76 foizni tashkil etmoqda. Uy-joy ta'minoti esa boshqa hududlarga nisbatan nisbatan yuqori ko'rsatkichlarga ega (70–72%). Bu holat ushbu viloyatlarda rejalashtirish siyosati nisbatan muvozanatli olib borilayotganini anglatadi. Biroq transport va kommunal xizmatlar tizimida yuklanish ortib borayotganini inkor etib bo'lmaydi.

Samarqand va Qashqadaryo viloyatlarida aholi o'sish sur'atlari mos ravishda 2,4% va 2,8% bo'lib, bu demografik o'sishlar infratuzilma tizimlariga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Samarqandda infratuzilma yuklanish indeksi 72 birlikni, Qashqadaryoda esa 76 birlikni tashkil etadi. Har ikki hududda ham transport tizimidan foydalanish darajasi yuqori (78–80 foiz). Uy-joy ta'minoti esa o'rtacha 65–68 foiz atrofida bo'lib, bu esa yangi qurilishlarga bo'lgan ehtiyojning ortib borayotganini anglatadi.

1-diagramma. Hududlar bo'yicha infratuzilma yuklanish indeksi

Yuqorida keltirilgan diagrammada har bir hudud bo'yicha infratuzilma yuklanish indeksining solishtirma tahlili keltirilgan. Diagrammadan yaqqol ko'rinib turibdiki, Toshkent shahri, Qashqadaryo va Samarqand viloyatlarida infratuzilmaviy yuklanish ko'rsatkichi 70 birlikdan yuqori. Ushbu holat mazkur hududlarda iqtisodiy infratuzilmaga sarmoya kiritish, mavjud tizimlarni modernizatsiya qilish, raqamli boshqaruv va monitoring mexanizmlarini joriy etish dolzarb vazifa bo'lib qolayotganini ko'rsatadi.

Tahlil davomida quyidagi asosiy kuzatishlar aniqlandi:

- Aholi o'sishi yuqori bo'lgan hududlarda transport tizimida ortiqcha yuklanish mavjud.
- Uy-joy infratuzilmasi aholining o'sib borayotgan talabiga nisbatan sust rivojlanmoqda.
- Energiya va suv ta'minoti tizimlari qisqa muddatli ehtiyojlarni qoplayapti, biroq uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashda zaiflik mavjud.

Ijtimoiy infratuzilma: ta'lim va sog'liqni saqlash tizimidagi yuklanishlar

Aholi sonining ortishi nafaqat iqtisodiy infratuzilma, balki ijtimoiy infratuzilma — xususan, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimiga ham sezilarli bosimni oshirmoqda. O'zbekistonning ko'plab hududlarida maktablar va tibbiyot muassasalari aholining real ehtiyojlarini to'liq qamrab olishga ojizlik qilmoqda. Masalan, Toshkent shahri hamda Farg'ona vodiysi viloyatlarida 1 000 nafar o'quvchiga to'g'ri keladigan sinf xonalari soni 2020–2023-yillar davomida deyarli o'zgarmagan bo'lsa-da, ayni davrda o'quvchilar soni 15–20 foizga ortgan.

Shunga o'xshash muammo sog'liqni saqlash tizimida ham kuzatilmoqda. Viloyat va tuman shifoxonalarida har 10 ming aholiga to'g'ri keladigan shifokorlar soni Toshkent shahri va Buxoro viloyatida nisbatan yuqori bo'lsa-da, Qashqadaryo, Andijon va Samarqandda bu ko'rsatkich me'yordan past. Aholi sonining tez sur'atlarda ortib borishi mavjud tibbiy infratuzilmaning sig'imini cheklamoqda, bu esa navbatlarning ko'payishi, xizmatlar sifati pasayishi va resurslar yetishmovchiligi kabi oqibatlariga olib kelmoqda.

Sog'liqni saqlash tizimi infratuzilmasida taqsimotdagi nomutanosibliklar ham mavjud. Masalan, shahar hududlarida zamonaviy diagnostika va reabilitatsiya markazlari mavjud bo'lsa-da, qishloq joylarda birlamchi tibbiy yordam muassasalari yetarli emas. Bu esa infratuzilmaviy holatni nafaqat miqdor, balki hududiy va sifat jihatidan ham chuqur tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

Hududiy taqqoslama asosida tahlil natijalari

O'zbekistonning turli hududlari bo'yicha olib borilgan tahlillar aholining demografik o'sishi bilan infratuzilma yuklanishi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Yuqorida keltirilgan jadval va diagramma asosida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

- Toshkent shahri – infratuzilma yuklanishining eng yuqori darajasiga ega hudud. Bu yerda aholining tabiiy o'sishi va tashqi migratsiya hisobiga keskin ko'payishi kuzatilmoqda. Biroq infratuzilma — ayniqsa uy-joy, transport va ta'lim tizimi — bu o'sishga mutanosib ravishda rivojlanmayapti.
- Farg'ona va Andijon viloyatlari – o'rtacha yuklanish darajasiga ega, biroq xizmat ko'rsatish sifati va infratuzilmaning texnik holati dolzarb muammolarni yuzaga chiqarmoqda.
- Qashqadaryo va Samarqand viloyatlari – aholisi tez sur'atlarda ko'payayotgan bo'lishiga qaramay, infratuzilma investitsiyalari yetarli emas. Xususan, tibbiyot va ichimlik suvi ta'minoti tizimlari vaqtida yangilanmaganligi bosimni kuchaytirmoqda.

Hududiy taqqoslamalar shuni ko'rsatadiki, yirik shaharlarda infratuzilmaviy resurslar nisbatan ko'p bo'lsa-da, aynan shu hududlarda aholining o'sish sur'ati eng yuqori bo'lgani sababli yuklanish boshqa hududlarnikidan ham og'irroq. Aksincha, chekka hududlarda infratuzilma kam ishlatilmoqda, ammo aholining yetishmasligi xizmatlardan foydalanish samaradorligini pasaytirmoqda.

Urbanizatsiya va sifatli xizmatlar ta'minoti o'rtasidagi bog'liqlik

Urbanizatsiya jarayoni — ya'ni aholi zich yashaydigan shahar hududlarining kengayishi va rivojlanishi — infratuzilma siyosatining markaziy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayni paytda O'zbekiston shaharlari orasida infratuzilma zamonaviy standartlarga mosligi va aholining ehtiyojlarini qondirish salohiyati bo'yicha jiddiy farqlar mavjud.

Toshkent, Samarqand va Buxoro kabi yirik shaharlarda urbanizatsiya darajasi yuqori. Bu shaharlar aholining iqtisodiy faolligi, migratsiya oqimi va xizmatlar bozorining kengligi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, aynan ushbu hududlarda infratuzilma yuklanishi keskin darajada oshgan. Masalan, Toshkent shahrida elektr energiyasi, yo'l infratuzilmasi, chiqindilarni qayta ishlash tizimi imkoniyatlari haddan tashqari ekspluatatsiya qilinmoqda. Bunday sharoitda xizmatlar sifatini saqlab qolish uchun infratuzilmaga innovatsion texnologiyalar joriy etilishi zarur.

Aksincha, qishloq hududlarida urbanizatsiya darajasi past bo'lib, mavjud infratuzilma imkoniyatlari yetarli darajada foydalanilmayapti. Bu esa resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib kelmoqda. Masalan, ayrim viloyatlarda mavjud maktablar yoki tibbiy punktlar deyarli ishlatilmayapti, bu esa moliyaviy resurslarning samarasiz sarflanishini anglatadi.

Urbanizatsiya darajasi yuqori bo'lgan hududlarda sifatli xizmatlar bilan ta'minlash quyidagi omillarga bog'liq:

- Raqamli texnologiyalarni infratuzilmaga integratsiya qilish;
- Xizmat ko'rsatish tizimlarini foydalanuvchi ehtiyojlariga moslashtirish;
- Infratuzilma qurilishlarini aholi zichligining kelajakdagi dinamikasini hisobga olgan holda rejalashtirish.

Hududiy rivojlanish bo'yicha asosiy tavsiyalar

Yuqoridagi tahlillar asosida O'zbekiston hududlarida aholining o'sishi bilan infratuzilma yuklanishiga nisbatan samarali siyosat yuritish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Hududiy infratuzilma strategiyalarini yangilash. Har bir viloyat va shahar uchun aholi o'sishi va ehtiyojlariga mos individual infratuzilma strategiyasi ishlab chiqilishi zarur. Rejalashtirish jarayoni faqat mavjud ko'rsatkichlarga emas, balki demografik prognozlarga asoslanishi kerak.

Sektorlararo muvofiqlikni kuchaytirish. Transport, uy-joy, energetika, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari biri-biri bilan uzviy uyg'unlikda rejalashtirilishi lozim. Masalan, yangi turar-joy massivlari bilan birga maktablar va poliklinikalar ham qurilishi talab etiladi.

Raqamli monitoring tizimlarini joriy etish. Har bir hududda real vaqt rejimida infratuzilma yuklanishini kuzatuvchi raqamli tizimlar yordamida yuklama ortgan hududlarni aniqlash va tezkor choralar ko'rish imkoniyati yaratiladi.

Qishloq infratuzilmasini kuchaytirish orqali migratsiyani muvozanatlashtirish. Chekka hududlarda infratuzilmani rivojlantirish orqali ichki migratsiyani kamaytirish mumkin. Bu esa yirik shaharlarga tushayotgan bosimni kamaytiradi.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va ilg'or tajribalarni joriy qilish samaradorlikni oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasining demografik tarkibida so'nggi yillarda yuz berayotgan o'zgarishlar — ya'ni aholining tabiiy o'sishi va ichki migratsiya oqimlarining faollashuvi — mamlakat hududlaridagi iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilma tizimlariga jiddiy bosimni yuzaga keltirmoqda. Mazkur tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, aholining o'sish sur'atlari bilan infratuzilma yuklanishi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik mavjud bo'lib, bu holat yirik shaharlar va aholisi zich bo'lgan viloyatlarda yanada yaqqol ko'zga tashlanmoqda.

Transport tizimi, uy-joy bilan ta'minlash, energetika, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi asosiy infratuzilma tarmoqlarida ortib borayotgan yuklanish mavjud infratuzilmaviy salohiyatning eskirishi, xizmatlar sifatining pasayishi hamda fuqarolar ehtiyojlarining to'liq qondirilmasligiga olib kelmoqda. Ayniqsa, Toshkent shahri, Farg'ona vodiysi va Samarqand viloyatlarida transport va uy-joy infratuzilmasining haddan tashqari yuklanishi, sog'liqni saqlash hamda ta'lim tizimi sig'imining yetarli emasligi mavjud muammolarning chuqurlashib borayotganini ko'rsatmoqda.

Tahlil natijalari, shuningdek, urbanizatsiya darajasi yuqori bo'lgan hududlarda xizmat ko'rsatish tizimlari sifati va infratuzilma zamonaviyligi o'rtasidagi tafovutlar mavjudligini aniqladi. Shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi infratuzilmaviy farqlar ichki migratsiyani rag'batlantirib, ayrim hududlarga haddan tashqari bosim tushishiga olib kelmoqda. Bu esa, o'z navbatida, xizmatlar sektorida nomutanosiblik, resurslardan samarasiz foydalanish va ijtimoiy tengsizlik holatlarini kuchaytiradi.

Mazkur holatlarni bartaraf etish va kelgusida infratuzilmaviy barqarorlikni ta'minlash maqsadida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Hududiy infratuzilma rejalashtirishni diversifikatsiya qilish — har bir viloyatning demografik xususiyatlarini inobatga olgan holda, infratuzilmaviy loyihalarni yo'naltirish zarur. Bu jarayonda prognozlash mexanizmlari asosida infratuzilma ehtiyojlari oldindan baholanishi lozim.

Ijtimoiy infratuzilmaga sarmoyalarni ko'paytirish — sog'liqni saqlash va ta'lim tizimlarining hududiy sig'imi qayta ko'rib chiqilishi, aholisi tez o'sayotgan hududlarda yangi maktablar, poliklinikalar va ixtisoslashtirilgan xizmat ko'rsatish markazlari barpo etilishi tavsiya etiladi.

Raqamli texnologiyalarni joriy qilish — transport harakati, elektr energiyasi iste'moli, xizmatlar sig'imi va aholining real ehtiyojlarini onlayn monitoring qilish imkonini beruvchi raqamli platformalarni ishlab chiqish zarur. Bu infratuzilma yuklanishini vaqtida aniqlash va muammolarni oldindan bartaraf etishga yordam beradi.

Ichki migratsiyani muvozanatlash — qishloq joylarda infratuzilmaviy qulayliklarni oshirish orqali yirik shaharlarga bo'lgan bosimni kamaytirish mumkin. Masalan, qishloq joylarida yuqori tezlikdagi internet, zamonaviy tibbiy xizmatlar va transport aloqalarini kengaytirish aholini joyida barqaror yashashga undaydi.

Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish — Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va boshqa donor tashkilotlarning infratuzilma bo'yicha grant va kredit liniyalaridan samarali foydalanish orqali zamonaviy va ekologik barqaror infratuzilma loyihalarini amalga oshirish mumkin.

Sektorlararo integratsiyani ta'minlash – uy-joy qurilishi, transport, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari o'zaro muvofiqlashtirilgan holda rejalashtirilishi kerak. Bu orqali yangi hududlarni rivojlantirishda infratuzilmaning izchil va muvozanatli shakllanishi ta'minlanadi.

Hududiy prioritetlashtirish tizimini joriy etish – resurslar cheklangan sharoitda infratuzilma investitsiyalarini yuklanish darajasi yuqori bo'lgan hududlarga birinchi navbatda yo'naltirish samaradorlikni oshiradi. Bunda "yuklanish indeksi" va "demografik bosim" indikatorlaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, aholining tez sur'atlarda ortib borishi fonida iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmaning takomillashtirilishi — mamlakatning barqaror, muvozanatli va inklyuziv rivojlanishiga zamin yaratadi. Shuning uchun infratuzilmani zamonaviy talablar asosida rejalashtirish, uning hududiy taqsimotini optimallashtirish va xizmatlar sifati ustuvorligini ta'minlash O'zbekiston uchun strategik dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Fayziyev O.R. O'zbekiston sharoitida aholi ehtiyojining o'simlik moyiga bo'lgan talabini aniqlash va uning metodik jihatlari // "Iqtisodiyot va tadbirkorlik", Moskva, 2017-yil, №12 (qism 2) (Vol. 11, No. 12–2), – B. 305–309.
2. Cohen D., Debarsy L. Urban Pressure and Infrastructure Gaps: A Regional Development Perspective. – World Development, 2019.
3. EBRD & World Bank. Population Density and Infrastructure Investment Report. – 2020-yil.
4. Abdurahmonov X. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020-yil.
5. Karimov T., Haydarov M. Hududiy rejalashtirish va infratuzilmaviy muammolar // Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 2021-yil, №2, – B. 44–51.
6. World Bank. Urban Development Diagnostic for Uzbekistan. – 2021-yil.
7. Fayziyev O.R. O'zbekistonda yog'-moy mahsulotlari bilan ta'minlash muammolari va ularni hal etish yo'llari // "Iqtisodiyot va tadbirkorlik", Moskva, 2020-yil, №2 (Vol. 14, No. 2), – B. 388–392.
8. Fayziyev O.R., Saidov M.H., Abduraxmonova N.I. Agrar sektorni rivojlantirishda resurslar salohiyatidan foydalanishning hozirgi holati tahlili // Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2022-yil dekabr, Vol. 2, Issue 13, – B. 275–279. (UIF = 8.3, SJIF = 5.961)
9. Mustaqil izlanishlar markazi. Hududiy rivojlanish va infratuzilma barqarorligi: tahliliy materiallar. – Toshkent, 2022-yil.
10. Rahmonov A. Iqtisodiy infratuzilmaga investitsiyalar va ta'lim tizimi // Toshkent moliya instituti ilmiy axborotnomasi, 2022-yil, №1.
11. Fayziyev O., Aminboyeva D. Qishloq xo'jaligida bioresurslar asosida mahsulot yetishtirishning iqtisodiy ahamiyati // Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2023-yil may, Vol. 3, Issue 5, – B. 164–167. (UIF = 8.3, SJIF = 5.961, ISSN 2181–2853)
12. Mahmudov A. Energetika infratuzilmasi va demografik yuklanish: muammolar va yechimlar // Barqaror taraqqiyot jurnali, 2023-yil, №3.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
